

Кітц Р.Р.,

здобувач кафедри туризму та готельно-ресторанної справи,
Львівський торговельно-економічний університет

Kitc Rudolf,

Bread-winner of Department of Tourism and Hotel-Restaurant Matter,
Lviv University of Trade and Economics

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ЦЕНТРАЛІЗОВАНИХ МЕХАНІЗМІВ РЕГУЛЮВАННЯ МАКРОЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

Кітц Р.Р. Теоретико-методологічний аналіз основних централізованих механізмів регулювання макроекономічних систем. У статті досліджено сучасні централізовані механізми регулювання макроекономічних систем. Розглянуто класифікацію економічних механізмів регулювання макроекономічних систем та складники регулювання макроекономічних систем. Зазначено, що сучасні централізовані механізми регулювання макроекономічних систем досліджувалися без реальної оцінки наслідків запровадження економічних перетворень і забезпечення ефективності суспільних благ у процесі виконання зобов'язань держави. Зроблено висновок про те, що макроекономічна система регулюється великою кількістю централізованих та децентралізованих інституцій. Механізмів дуже багато, проте всі вони покликані забезпечити ефективне функціонування макроекономічної системи. У сучасних умовах все гостріше постає питання координації зазначених механізмів.

Ключові слова: макроекономічна система, економічні системи, економічний механізм, кредитування, фінансово-кредитний механізм.

Кітц Р.Р. Теоретико-методологічний анализ основных централизованных механизмов регуляции макроэкономических систем. В статье исследованы современные централизованные механизмы регуляции макроэкономических систем. Рассмотрена классификация экономических механизмов регуляции макроэкономических систем и составляющие регуляции макроэкономических систем. Отмечено, что современные централизованные механизмы регуляции макроэкономических систем исследовались без реальной оценки последствий внедрения экономических превращений и обеспечения эффективности общественных благ в процессе выполнения обязательств государства. Сделан вывод о том, что макроэкономическая система регулируется большим количеством централизованных и децентрализованных институций. Механизмов очень много, однако все они призваны обеспечить эффективное функционирование макроэкономической системы. В современных условиях все острее появляется вопрос координации отмеченных механизмов.

Ключевые слова: макроэкономическая система, экономические системы, экономический механизм, кредитование, финансово-кредитный механизм

Kitc Rudolf. Teoretiko-metodologichniy analysis of the basic centralized mechanisms of adjusting of the macroeconomic systems. In the article investigational the modern centralized mechanisms of adjusting of the macroeconomic systems. Classification of economic mechanisms of adjusting of the macroeconomic systems and constituents of the macroeconomic systems of adjusting of the macroeconomic systems is considered. It is marked that the modern centralized mechanisms of adjusting of the macroeconomic systems were probed without the real estimation of consequences of introduction of economic transformations and providing of efficiency of public benefits in the process of fulfilling commitment the state. A conclusion is done that the macroeconomic system is regulated plenty of centralized and decentralizing instituci. Mechanisms very much, however called all of them are to provide the effective functioning of the macroeconomic system. In modern terms the question of co-ordination of the noted mechanisms appears all sharper. The fundamental purpose of socioeconomic policy of any country is forming of the proof financial system Accordingly providing of stable social and economic development in Ukraine requires introduction of structural reforms, directed on modernization of domestic economy. To execute this task possibly only in the conditions of financial stability, when domestic fiscal and fiscal policy able effectively to execute the systems the functions, providing effective allocation of resources and normal motion of economic and financial processes in a country. Often enough in our country choice of optimum model of achievement of financial stability, determination of the proper mechanism, technology and management, for realization of the put tasks take place without the real estimation of consequences of introduction of economic transformations and providing of efficiency of public benefits in the process of fulfilling commitment the state which predetermines actuality of research of mechanisms of the macroeconomic adjusting of financial stability. The resulted structure of mechanisms of the

macroeconomic adjusting enables to understand that the macroeconomic system is regulated plenty of centralized and decentralizing instituci. In particular a government and parliament regulate a fiscal and fiscal policy, a central bank is responsible for a monetarnu policy and financial and credit mechanism, the organs of antimonopoly supervision are responsible for effective work of market mechanism, different state commissions can regulate activity of specific markets, in particular fund market and others like that.

Key words: macroeconomic system, economic systems, economic mechanism, crediting, financial mechanism.

Постановка проблеми. Фундаментальною метою соціально-економічної політики будь-якої країни є формування стійкої фінансової системи. Забезпечення стабільного соціального й економічного розвитку в Україні вимагає впровадження структурних реформ, спрямованих на модернізацію вітчизняної економіки. Виконати це завдання можливо лише в умовах фінансової стабільності, коли вітчизняна фінансово-кредитна системи здатна ефективно виконувати свої функції, забезпечуючи ефективний розподіл ресурсів та нормальний перебіг економічних і фінансових процесів в країні. Досить часто в нашій країні вибір оптимальної моделі досягнення фінансової стабільності, визначення відповідного механізму, технології та менеджменту для реалізації поставлених завдань відбуваються без реальної оцінки наслідків запровадження економічних перетворень і забезпечення ефективності суспільних благ у процесі виконання зобов'язань держави, що зумовлює актуальність дослідження механізмів макроекономічного регулювання фінансової стабільності.

Аналіз останніх публікацій і досліджень. Проблемам, які стосуються теоретико-методологічного аналізу основних сучасних централізованих механізмів регулювання макроекономічних систем, приділено значну увагу в працях таких науковців, як: Г.І. Башнянина, М.М. Єрмошенко, О.О. Сунцов, О.Д. Василика, Г.С. Третьяк, Ю. Чайка та ін.

Класифікацію економічних механізмів регулювання макроекономічних систем досліджено у працях Г.І. Башнянина [1; 2], О.Д. Василика [7] та інших.

Питаннями складників макроекономічних систем регулювання макроекономічних систем займалися такі вчені, як М.М. Єрмошенко, О.О. Сунцов [5], Г.С. Третьяк [8] та ін.

Однак сучасні централізовані механізми регулювання макроекономічних систем досліджувалися без реальної оцінки наслідків запровадження економічних перетворень і забезпечення ефективності суспільних благ у процесі виконання зобов'язань держави, що зумовлює актуальність дослідження механізмів макроекономічного регулювання фінансової стабільності.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження на теоретичному та методологічному рівнях основних сучасних централізованих механізмів регулювання макроекономічних систем та виділення ключових напрямів їх реалізації.

Виклад основного матеріалу. Під механізмом розуміють сукупність станів і процесів, з яких складається певне соціальне, політичне, економічне чи інше явище. Щодо об'єкта механізм може бути як внутрішнім, ендегенним, так і зовнішнім, маніпулятивним, екзогенним.

Механізми макроекономічного регулювання можна розділити на дві групи: централізовані та децентралізовані. Централізовані механізми характеризуються наявністю конкретного суб'єкта управління (органа державної влади), який регулює або координує діяльність важливого сектору макроекономічної системи. Рішення такого керуючого суб'єкта безпосередньо впливають на поведінку керованих суб'єктів. Децентралізовані механізми не мають вираженого суб'єкта управління і реалізуються через саморганізацію макроекономічних агентів, діяльність яких регулюється соціальними інституціями. Прикладом децентралізованого механізму макроекономічного регулювання є ринковий механізм.

Виявити та обґрунтувати теоретико-методологічні основи аналізу механізму розвитку макроекономічної системи дало змогу дослідження більш загальної категорії "економічний механізм". Економічний механізм – це спосіб здійснення певного виду діяльності, сукупність елементів та взаємозв'язків між ними, що забезпечують її розвиток внаслідок певних причинно-наслідкових зв'язків [9]. В основу класифікації економічних механізмів покладені напрацювання багатьох учених [Ошибка: источник перекрёстной ссылки не найден; 7], що характеризують економічні механізми за природою вихідного явища та поділяють їх на відкриті й закриті (табл. 1).

Такий науковець, як М.М. Єрмошенко [4], вважає фінансовий механізм частиною господарського та пов'язує його суть із процесом управління фінансами. Управління фінансами, на думку цих дослідників, – це практичне використання фінансового механізму.

Таблиця 1

Класифікація економічних механізмів

Критерії класифікації	Види економічних механізмів
Природа вихідного явища або кінцевий результат	ринковий; господарський; циклічного розвитку; фінансовий; валютний; структурний;
Ступінь відкритості	закритого типу; відкритого типу;
Можливість кількісної оцінки	мають кількісний вираз; кількісно не розраховуються;
Кількість охоплених об'єктів	мікрорівня; мезорівня; макрорівня; мегарівня;
Характер організації	самоорганізації; свідомої організації (управління);
Характер динаміки	функціонування; розвитку;

Джерело: [9]

Елементами такого управління є прогнозування, планування, оперативне управління, регулювання і контроль. Економічна природа фінансового механізму макроекономічного регулювання розвитку економіки проявляється через такі його складники: нормативно-правове забезпечення, інструменти, важелі та методи. О.Д. Василик [7] до нормативно-правового забезпечення фінансового механізму відносить Конституцію України, закони України, постанови Верховної Ради України, укази Президента України, постанови і розпорядження Кабінету Міністрів України, нормативні акти відомств та міністерств, місцевих рад тощо. До інструментів та важелів фінансового механізму макроекономічного регулювання належать: податки, обов'язкові збори, норми амортизації, нормативи бюджетних установ, відсотки за кредитами, орендна плата, фінансові стимули та фінансові санкції. До методів фінансового механізму О.Д. Василик [7] та низка інших науковців відносять фінансове планування, фінансове оперативне управління, фінансовий контроль, фінансове забезпечення і фінансове регулювання.

У процесі відтворення на різних рівнях, починаючи з діяльності суб'єкта господарювання і закінчуючи національною економікою загалом, утворюються і використовуються фонди фінансових ресурсів. При цьому не має значення, у якій формі вони виступають: у вигляді наявних паперових знаків чи у формі кредитних карток або сум, що значаться на банківських рахунках, чи взагалі знаходяться поза всякою формою. Відомо, що система утворення і використання фондів фінансових ресурсів, які беруть участь у забезпеченні процесу відтворення, і становить фінанси суспільства. Вони складні, різноманітні, дехто з науковців навіть порівнює їх із системою кров'яного обігу живого організму, через яку здійснюється рух товарів і послуг, такий своєрідний обмін речовин між економічними клітинками суспільного організму. У цьому аспекті важливого значення набуває можливість визначення фінансового механізму активізації економічного розвитку. Фінансовий механізм активізації економічного розвитку складається із сукупності систем, які у взаємозв'язку одна з одною формують значення фінансів для прискорення чи уповільнення темпів економічного зростання [5].

Проведений нами аналіз сучасних централізованих механізмів регулювання макроекономічних систем дає змогу виділити такі ключові напрями їх реалізації, як: 1) фінансова політика; 2) монетарна політика; 3) макрорегулювання.

Фінансова політика може використовувати такі головні інструменти: 1) урядові витрати; 2) оподаткування. На перший погляд, наслідки для макроекономічної системи від збільшення урядових витрат чи зменшення оподаткування повинні бути однакові, бо в обидвох ситуаціях реальний сектор економіки отримує еквівалентні фінансові ресурси. Проте у статті [6] на основі неокейнсіанської моделі динамічної стохастичної загальної рівноваги показано, що в короткостроковому періоді урядові витрати сильніше збільшують обсяг виробництва, ніж відповідне зменшення податків. Це пояснюється через "ефект Фішера", який полягає в тому, що інфляція збільшує прибуток підприємців, що веде до збільшення виробництва. У статті відомого макроекономіста М. Вудфорда [10] також

на основі неокейнсіанської моделі робиться висновок про те, що мультиплікатор урядових витрат може бути більшим за одиницю тільки за монетарної політики, яка утримує облікову ставку на мінімальному рівні, близькому до нуля. Це означає, що в умовах дефляційної пастки ефективними можуть бути тільки кейнсіанські методи виходу з кризи. При цьому обсяги урядових витрат із мультиплікатором, більшим за одиницю, повинні забезпечити зростання ВВП на величину ВВП-розриву. Тобто теоретично можна розрахувати ефективний обсяг урядових витрат і необхідну облікову ставку для виходу з дефляційної пастки. Коли економіка подолає від'ємний ВВП-розрив, мультиплікатор урядових витрат стає меншим за одиницю, а це означає, що надалі повинні використовуватися вже інші механізми макроекономічного регулювання.

Макроекономічне планування як складник механізму державного регулювання економіки (ДРЕ) широко використовується в економічно розвинених країнах із метою соціально-економічної стабілізації, забезпечення динамічності розвитку економіки. Планування – це специфічна управлінська діяльність з визначення цілей та шляхів їх досягнення. Змістом розроблення планів є визначення взаємопов'язаних завдань структурним підрозділам об'єкта планування, обґрунтування потрібних ресурсів, визначення показників для контролю та оцінки ступеня досягнення цілей. Виділяють три основні форми макроекономічного планування: директивне, індикативне та стратегічне. Директивний план – має силу закону, адресний та обов'язковий для виконання. За директивного планування посадові особи несуть відповідальність за невиконання планових завдань. Воно притаманне командній економіці. В основі цієї форми регулювання економіки є передусім абсолютизація державної форми власності як основної і єдиної. Індикативний план – це рекомендаційна система планових заходів, спрямованих на досягнення цілей соціально-економічної політики держави. Суть цього планування полягає у тому, що уряд впливає на розвиток національної економіки не шляхом вказівок і затвердження директивних обов'язкових завдань для товаровиробників, а за допомогою координації діяльності виробників і забезпечення їх інформацією. Основне призначення індикативного плану – розроблення, обґрунтування і вжиття заходів щодо державного регулювання соціально-економічного розвитку країни. Показники, які є в індикативному плані, виражають основні напрями економічного і соціального розвитку, вони не адресні і є орієнтирами, досягнення яких повинні домагатися державні органи шляхом застосування різних стимулюючих заходів і економічних важелів. Уряд реалізує основні положення цього плану через систему державного підприємництва, державного замовлення, цільові комплексні програми, бюджетне фінансування та фінансово-кредитний механізм. В Україні індикативне планування полягало в розробленні Державної програми економічного і соціального розвитку України. Цілі і завдання державних програм економічного і соціального розвитку є орієнтиром для розроблення суб'єктами підприємницької діяльності власних прогнозів і бізнес-планів. Стратегічне планування передбачає концентрацію зусиль і ресурсів держави на

вирішенні найактуальніших, стратегічно важливих проблем розвитку національної економіки [8].

Монетарна політика полягає в регулюванні облікової ставки, норми резервування і агрегатів грошової пропозиції. Монетарна політика може переслідувати такі цілі, як: 1) утримання цінової стабільності (інфляційне таргетування); 2) стабілізація валютного ринку; 3) згладжування макроекономічних коливань; 4) стимуляція інвестиційної діяльності в макроекономічній системі; 5) підтримання ліквідності фінансового сектору. Необхідно зазначити, що досягнення всіх цілей одночасно неможливу з теоретичного погляду, тому в науковій літературі продовжуються дебати щодо ролі монетарної політики в розвитку макроекономічної системи. Також емпіричні дані показують, що жодній країні світу не вдалося визначити оптимальних цілей монетарної політики.

Макропруденційне регулювання покликане забезпечити стабільний інституційний розвиток макроекономічної системи. Макропруденційне регулювання – це сукупність юридично-правових, нормативних та організаційних заходів, які спрямовані на регулювання взаємодії макроекономічних агентів та їхньої поведінки таким чином, щоб забезпечити ефективний синергетичний розвиток всієї макроекономічної системи, тобто розподілити ризики в макроекономічній системі між макроекономічними агентами таким чином, щоб мінімізувати системний ризик. Часто буває, що інтереси певної групи макроекономічних агентів суперечать інтересам розвитку всієї макроекономічної системи. Наприклад, під час Великої Депресії підприємці (олігархи) не були зацікавлені у збільшенні обсягів виробництва, що посилювало кризу, лише програма урядових витрат дозволила подолати наслідки кризи. На сучасному етапі макропруденційне регулювання пов'язують із Базелем III [3]. Суть цього договору полягає в тому, що банки повинні протягом стабільного періоду функціонування макроекономічної системи формувати контрциклічний буфер капіталу. У кризові періоди цей капітал повинен йти на кредитування реального сектору економіки, що в теорії повинно згладжувати макроекономічні коливання. Проте і до цього механізму є низка запитань. Зокрема, незрозуміло, коли орган макропруденційного нагляду повинен приймати рішення про використання контрциклічного буферу – до початку серії корельованих дефолтів чи після.

Макропруденційне регулювання може проявлятися у введенні певних обмежувальних юридично-правових норм на деякий період щодо частини агентів макроекономічної системи. Побудова ефективної системи макропруденційного регулювання є ще не вирі-

шеним теоретичним та практичним завданням економічної науки.

У більш поміркованій інтерпретації об'єктом макропруденційного регулювання може бути не вся макроекономічна система, а лише її фінансово-кредитний механізм. Головні компоненти фінансово-кредитного механізму розвитку економіки показані на рис. 1.

Фінансово-кредитні методи – це конкретні способи дії, спрямовані на практичне досягнення поставлених завдань економічної політики. Фінансово-кредитні форми – це конкретні прояви категорій фінансово-кредитної сфери. Фінансово-кредитні важелі – це реалізація фінансово-кредитних методів. Українські вчені [2; 5] до важелів включають: стимули і санкції, норми і нормативи, умови і порядок формування доходів, нагромаджень та фондів, умови і принципи фінансування та кредитування.

Функція важелів – надати дії фінансово-кредитним інструментам. Отже, важелі коригують та регулюють силу й інтенсивність дії інструментів. До фінансово-кредитних інструментів належать податки, відрахування, внески, збори, кредити, дотації, субсидії тощо. В економічній літературі процес взаємозв'язку і взаємопереходу фінансово-кредитних форм, методів, важелів та інструментів як головних компонентів фінансово-кредитного механізму розвитку економіки взагалі та інноваційного типу зокрема висвітлено ще не досить. До головних фінансово-кредитних методів та форм інноваційного розвитку належать: інвестування, кредитування, оподаткування, оренда, лізинг, факторинг, страхування тощо. Головні фінансово-кредитні важелі та інструменти інноваційного розвитку – прибуток, амортизаційні відрахування, ціна, податки, бюджет, орендна плата, процент, дивіденди, стимули, валютні курси, інвестиції, дотації, субсидії, штрафи, премії тощо. Правове забезпечення охоплює Закони і Постанови Верховної Ради України, Укази Президента України, Постанови і Розпорядження уряду, накази та листи міністерств і відомств, статус суб'єкта господарювання тощо. Нормативне забезпечення – це інструкції, нормативи, норми, методичні рекомендації тощо. Забезпечення інформаційне – це звітні дані підприємств, дані статистичних збірників і довідників, дані одноразових обстежень тощо [5]. За методом впливу на соціально-економічний розвиток у фінансово-кредитному механізмі можна виділити дві підсистеми: фінансово-кредитне регулювання та фінансово-кредитне забезпечення (рис. 2) [7].

Висновки з проведеного дослідження. Отже, з наведеної структури механізмів макроекономічного регулювання зрозуміло, що макроекономічна система регулюється великою кількістю централізованих та

Рис. 1. Компоненти фінансово-кредитного механізму розвитку економіки

Джерело: [2; 4]

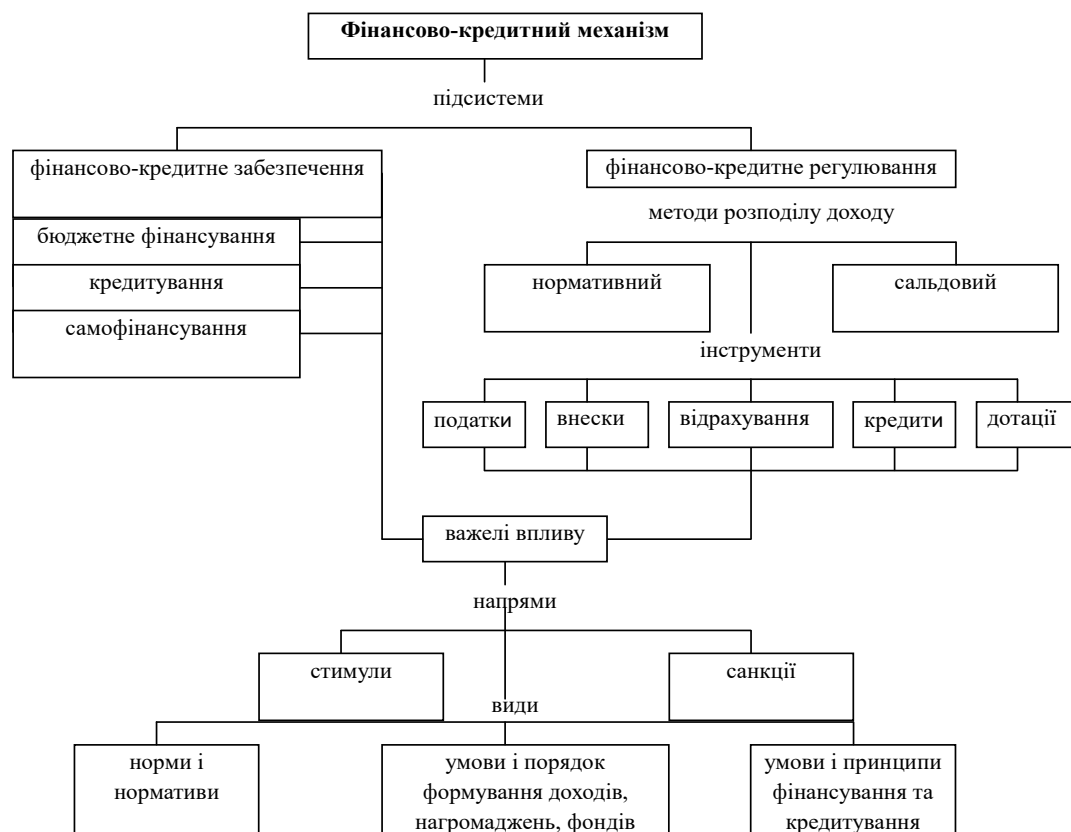

Рис. 2. Структура фінансово-кредитного механізму

Джерело: [7; 9]

децентралізованих інституцій. Зокрема, уряд і парламент регулюють бюджетно-фіскальну політику, центральний банк відповідає за монетарну політику та фінансово-кредитний механізм, органи антимонопольного нагляду відповідають за ефективну роботу ринкового механізму, різні державні комісії можуть регулювати діяльність специфічних ринків, зокрема фондового ринку тощо. Механізмів дуже багато, проте всі вони покликані забезпечити ефективне функціонування макроекономічної системи. У сучасних умовах

усе гостріше постає питання координації зазначених механізмів. Тому не дивно, що питання розроблення ефективного макропруденційного регулювання як об'єднуючої ланки є актуальним теоретичним та практичним завданням сучасної економічної науки.

Саме макропруденційне регулювання повинне стати диригентом для наявних механізмів регулювання макроекономічної системи і досягти головної цілі – стабільного макроекономічного розвитку без значних та затяжних криз того чи іншого характеру.

Список використаних джерел:

1. Башнянин Г.І., Турянський Ю.І., Дунас О.І. До питання негативної ефективності ринкової саморегуляції економічних систем. Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України. Збірник науково-технічних праць. 2013. Вип. 23.7. С. 120–124.
2. Башнянин Г.І., Турянський Ю.І., Юрків Н.Я. Капіталізація економічних систем: поняття, типи, ефективність. Науковий вісник НЛТУ України. Збірник науково-технічних праць. 2012. Вип. 22.1. С. 148–154.
3. Basel III: A global regulatory framework for more resilient banks and banking systems // Bank for International Settlements – Basel Committee on Banking Supervision. Basle, December 2010 (rev June 2011), 77 p. – [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.bis.org/publ/bcbs189.pdf>. (дата звернення: 09. 10.2019)
4. Єрмошенко М.М. Проблеми державного регулювання інноваційного розвитку підприємств і шляхи їх розв'язання. Актуальні проблеми економіки. 2010. № 3. С. 45–54.
5. Сунцова О.О. Макроекономічний механізм регулювання розвитку національного господарства: деякі теоретичні аспекти. Актуальні проблеми економіки. 2012. № 3(129). С. 25–36.
6. Fernandez-Villaverde J. Fiscal Policy in a Model With Financial Frictions. – The American Economic Review: Papers and Proceedings. 2010. № 100 (2). P. 35–40.
7. О.Д. Василюк Теорія фінансів: навч. посібник. – К.: ЦУЛ, 2005. – 480 с.
8. Третяк Г. С. Державне регулювання економіки та економічна політика: навч. посіб. – Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2011. – 128 с.
9. Чайка Ю. Механізми структурного розвитку національної економіки. Вісник КНТЕУ. 2011. № 3. С. 30–41.
10. Woodford Michael. Simple Analytics of the Government Expenditure Multiplier. – American Economic Journal: Macroeconomics. 2011. № 3(1). P. 1–35.

References:

1. Bashnyanin G.G., Turyanskiy Y.I., Dunas O.I. Do putanny negatuvnoy efectivnosti runcovoy samoregulytsiy economichnuh sistem [Do question of negative efficiency of market self-regulation of the economic systems]. Scientific announcer of the National lisotekhnichnogo university of Ukraine. Vol. 23.7, pp. 120–124.
2. Bashnyanin G.G., Turyanskiy Y.I., Dunas O.I. Kapitalizaciya economichnuh sistem: ponytty, tupu, efectivnisty [Capitalization economic systems: concept, types, efficiency]. Scientific announcer NLTU Ukraine. Vol. 22.1. pp. 148–154.
3. Basel III: A global regulatory framework for more resilient banks and banking systems // Bank for International Settlements – Basel Committee on Banking Supervision. Basle, December 2010 (rev June 2011), 77 p. Available at: <http://www.bis.org/publ/bcbs189.pdf>. (accessed: 09. October. 2019)
4. Ermoshenko M.M. Problemu derzavnogo regulyvsny innovatsynogo rozvutku pidpuemstv I shlyhu yih rozvyzanny [Problem government control of innovative development of enterprises and ways of their decision]. Issues of the day of economy. Vol. 3. pp. 45–54.
5. Suncova O.O. Makroekonomichnuy mehanizm regulyvanny rozvutku natsionalnogo gospodarstva: deyki teoretuchni aspektu [Macroeconomic mechanism of adjusting of development of national economy: some theoretical aspects]. Issues of the day of economy. Vol. 3(129). pp. 25–36.
6. Fernandez-Villaverde J. Fiscal Policy in a Model With Financial Frictions. The American Economic Review: Papers and Proceedings. Vol. 100 (2). pp. 35–40.
7. Vasilik O.D. (2005) Teoriy finansiv [Theory of finances], Kyiv: CUL (in Ukrainian)
8. Tretyak G.S. Derzhavne regulyvanny ekonomiku ta economichna polituca [State adjusting of economy and economic policy]. LRIDU NADU. p. 128.
9. Chayca Y. Mekhanizmi strukturnogo rozvutcu natsionalnoy economicy [Mechanisms structural development of national economy]. Announcer KNTEU. Vol. 3. pp. 30–41.
10. Woodford Michael. Simple Analytics of the Government Expenditure Multiplier. – American Economic Journal: Macroeconomics. Vol 3(1). pp. 1–35.